

*Psychopatologia i terapie
leczenia sprawców
przestępstw- zajęcia nr 3*

rok akademicki 2023/2024

dr Aleksandra Polak-
Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Środki zabezpieczające

Środki zabezpieczające orzeka się gdy:

- ▶ Sprawca nie odpowiada karnie (z uwagi na niepoczytalność)
- ▶ Gdy sprawca zostaje skazany, ale względy prewencyjne przemawiają za orzeczeniem wobec niego środków zabezpieczających o charakterze terapeutycznym bądź izolujących od społeczeństwa, chroniąc przed ponownym popełnianiem przestępstw

Orzeczenie środków zabezpieczających następuje w wyroku skazującym albo przed ukończeniem wykonania kary pozbawienia wolności

Środki zabezpieczające

Cele wykonywania:

- ▶ Cele wykonywania środków zabezpieczających art. 202 k.k.w.
- ▶ Jest to poprawa stanu zdrowia i zachowania sprawcy w stopniu umożliwiającym funkcjonowanie w społeczeństwie w sposób niestwarzający zagrożenia porządku prawnego, a w wypadku sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym – również dalsze leczenie w warunkach poza tym zakładem
- ▶ Dla realizacji wskazanego wyżej celu sprawcę obejmuje się odpowiednim postępowaniem:
  1. Lecznicznym
  2. Psychoterapeutycznym
  3. Rehabilitacyjnym
  4. Resocjalizacyjnym

Zasady

- ▶ Czasu stosowania środków zabezpieczających nie określa się z góry- dotyczy to również pobytu w zakładzie psychiatrycznym
- ▶ Sąd uchyla środek zabezpieczający, gdy jego dalsze stosowanie nie jest konieczne - zależy od oceny stanu zdrowia sprawcy (czy zachodzi nadal wysokie prawdopodobieństwo, że sprawca ponownie popełni czyn zabroniony)
- ▶ **Sąd nie rzadziej niż co 6 miesięcy orzeka w przedmiocie dalszego stosowania danego środka**

Zasady

- ▶ W razie uzyskania opinii, że dalszy pobyt nie jest konieczny, sąd bezzwłocznie orzeka o zwolnieniu z zakładu psychiatrycznego
- ▶ W przypadku zwolnienia z zakładu psychiatrycznego sąd może orzec środki wolnościowe lub terapeutyczne
- ▶ Jeśli orzeczono inny środek zabezpieczający (wolnościowy lub terapeutyczny), sąd orzeka o dalszym jego stosowaniu, nie rzadziej niż co 12 miesięcy
- ▶ **Środki zabezpieczające orzeka sąd-** w wyroku skazującym lub przed ukończeniem wykonywania kary pozbawienia wolności.
- ▶ **Orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym-** tylko w wyroku

Środki zabezpieczające

W Kodeksie Karnym można wyróżnić kilka rodzajów środków zabezpieczających:

Katalog środków zabezpieczających art. 93a § 1 k. k. :

- ▶ Elektroniczna kontrola miejsca pobytu
- ▶ Terapia
- ▶ Terapia uzależnień
- ▶ Pobyt w zakładzie psychiatrycznym

Środki zabezpieczające

Rodzaje środków zabezpieczających:

- ▶ środki wolnościowe
- ▶ środki o charakterze terapeutycznym
- ▶ środki leczniczo- izolacyjne

Grupa sprawców czynów zabronionych

5 kategorii podmiotów co do których środki te są orzekane

▶ Zgodnie z art. 93 c KK można orzec środki zabezpieczające wobec sprawcy:

1. Co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1;
2. W razie skazania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności określonej w art. 31 § 2;
3. W razie skazania za przestępstwo określone w art. 148, 156, 197, 198, art. 199 § 2 lub art. 200 § 1, popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnej;
4. W razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia za przestępstwa określone w rozdziale XIX, XXIII, XXV lub XXVI, popełnione w związku z zaburzeniem osobowości o takim charakterze lub nasileniu, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy;
5. W razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka;

- Aktualna regulacja zawiera rozszerzenie kategorii sprawców na sprawców wykazujących zaburzenia osobowości
- **ZABURZENIA** muszą być poważne

Środki wolnościowe

Środki zabezpieczające wolnościowe: *elektroniczna kontrola miejsca pobytu a także środki karne wymienione w art. 39 pkt 2-3*

- Sprawca, wobec którego orzeczono elektroniczną kontrolę miejsca pobytu, ma obowiązek poddania się nieprzerwanej kontroli miejsca swojego pobytu sprawowanej za pomocą urządzeń technicznych, w tym noszonego nadajnika (art. 93e KK)
- Inną grupą środków zabezpieczających o charakterze wolnościowym są środki karne wymienione w art. 39 pkt 2-3, orzekane wówczas tytułem środka zabezpieczającego m.in.:
  - ▶ nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
  - ▶ zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,
  - ▶ zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zbliżania się do określonych osób

Środki o charakterze terapeutycznym

Środki zabezpieczające o charakterze terapeutycznym: **terapia lub terapia uzależnień** (art. 93f § 2 KK)

- ▶ Obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez sąd
- ▶ **W przypadku terapii uzależnień** sprawca ma obowiązek poddania się leczeniu uzależnienia od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka, **we wskazanej przez sąd placówce leczenia odwykowego**
- ▶ **W pewnych przypadkach** orzeczenie terapii może polegać na obowiązku poddania się terapii farmakologicznej zmierzającej do osłabienia popędu płciowego.
- ▶ Inną formą terapii jest **psychoterapia lub psychoedukacja**, której celem jest poprawa funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie

Środki o charakterze izolacyjnym

Środki zabezpieczające o charakterze izolacyjnym: **pobyt w zakładzie psychiatrycznym**

- ▶ Sąd orzeka pobyt w zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art.93b § 5 KK)
- ▶ Kodeks karny przewiduje następujące podstawy orzeczenia obligatoryjnego umieszczenia sprawcy w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym:
  1. Jeżeli sprawca popełnił czyn zabroniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1 KK i istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym (art. 93 g § 1 KK)
  2. Jeżeli sprawca został skazany za przestępstwo w stanie ograniczonej poczytalności określonej w art. 31 § 2 KK na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym i istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym
  3. Jeżeli sprawca został skazany za przestępstwo określone w art. 148, art. 156, art. 197, art. 198, art. 199 §2 lub art. 200 §1 popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnej, na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym i istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że skazany popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych (art.93g § KK)

Zakład psychiatryczny

Zakład psychiatryczny w rozumieniu KKW- to podmiot leczniczy udzielający świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej

Zakłady psychiatryczne mogą być organizowane jako zakłady:

Maksymalnego zabezpieczenia- gdzie kierowani są sprawcy, których powtarzające się zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie przedmiotów znacznej wartości nie mogą być opanowane w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia.

- ▶ Nie jest możliwe zapobieżenie samowolnemu oddaleniu się z zamkniętego zakładu psychiatrycznego dysponującego wzmocnionymi warunkami zabezpieczenia, sprawcy stwarzającego znaczne zagrożenie poza zakładem.

Wzmocnionego zabezpieczenia- gdzie umieszcza się sprawców określonych w 93c pkt 3, w razie skazania za zabójstwo, ciężki uszczerbek na zdrowiu, zgwałcenie, wykorzystanie seksualne bezradności, niepoczytalności, seksualne nadużycie stosunku zależności, obcowanie płciowe z małoletnim, popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych;

- ▶ Kieruje się sprawców, których zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie przedmiotów znacznej wartości nie mogą być opanowane w zakładzie psychiatrycznym dysponującym warunkami podstawowego zabezpieczenia ! Nie jest możliwe zapobieżenie samowolnemu oddaleniu się z zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia, sprawcy stwarzającego zagrożenie poza zakładem.

Podstawowego zabezpieczenia- gdzie kierowani są sprawcy, którzy nie kwalifikują się do pozostałych rodzajów zakładów psychiatrycznych

Zakłady psychiatryczne podstawowego zabezpieczenia

Zakład psychiatryczny w rozumieniu KKW- to podmiot leczniczy udzielający świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej

Zakłady te:

- ▶ Zapewniają stały nadzór nad sprawcami przebywającymi w zakładzie
- ▶ Posiadają drzwi i okna wyposażone w urządzenia uniemożliwiające sprawcom samowolne opuszczenie zakładu
- ▶ Kieruje się sprawcą, który nie kwalifikuje się do zakładów dysponujących warunkami wzmocnionego lub maksymalnego zabezpieczenia
- ▶ Pacjenci mają większą swobodę niż w zakładach wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia, mogą wychodzić na spacer pod nadzorem opiekuna i nie są monitorowani 24 godziny na dobę
- ▶ Pacjent, który początkowo trafił na oddział o wzmocnionym zabezpieczeniu, może zostać przeniesiony na oddział podstawowy np. za dobre zachowanie i stosowanie się do zaleceń.

Zakłady psychiatryczne wzmocnionego zabezpieczenia

Zakład psychiatryczny w rozumieniu KKW- to podmiot leczniczy udzielający świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej

Zakłady te:

- ▶ Wyposażone są w:
  - system telewizji wewnętrznej umożliwiający obserwację drzwi wejściowych, okien zewnętrznych, sal ogólnych, izolatek oraz korytarzy,
  - elektroniczny system sygnalizujący niekontrolowane otwarcie drzwi i okien
- ▶ mają możliwość wydzielenia od 10-łóżkowych do 20-łóżkowych pododdziałów
- ▶ mają bezpośredni dostęp do ogrodzonego terenu rekreacyjnego
- ▶ zapewniają stałą obecność personelu, w tym personelu ochrony, na terenie zakładu
  - od 700 do 2200 w liczbie nie mniejszej niż 1/3 pojemności zakładu
  - od 2200 do 700 w liczbie nie mniejszej niż 1/6 pojemności zakładu
- ▶ Spełniają również warunki jak dla zakładów psychiatrycznych dysponujących warunkami podstawowego zabezpieczenia

Zakłady psychiatryczne maksymalnego zabezpieczenia

Zakład psychiatryczny w rozumieniu KKW- to podmiot leczniczy udzielający świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej

Zakłady te:

- ▶ Dysponują systemem osobistych elektronicznych urządzeń alarmowych sygnalizujących zagrożenie, w które jest wyposażony personel
- ▶ Otoczone są oświetlonym, nadzorowanym za pośrednictwem telewizji wewnętrznej, gładkim murem o wysokości co najmniej 5,5 metra lub dysponują innymi zabezpieczeniami o porównywalnej skuteczności, uniemożliwiającymi samowolne oddalenie się sprawcy
- ▶ Zatrudniają personel w liczbie co najmniej dwu i półkrotnie większej niż pojemność zakładu (w tym również personel sprawujący ochronę nad sprawcami czynów zabronionych w liczbie nie mniejszej niż 1/3 pojemności zakładu)
- ▶ Spełniają również warunki jak dla zakładów psychiatrycznych dysponujących warunkami wzmocnionego zabezpieczenia

Środki karne

Stosowane wobec sprawców z zaburzeniami

- ▶ Środki karne podobnie jak kary, zawierają w sobie **mniejszy lub większy stopień dolegliwości**. Ich treść odpowiada zatem treści kary.
- ▶ Charakteryzują się funkcją **prewencyjną i zabezpieczającą**.
- ▶ Względem tej szczególnej grupy (sprawców z zaburzeniami) mają na celu **próbę korekty zaburzeń psychicznych** czy też **objęcie terapią uzależnień** w drodze postawienia barier które mają uniemożliwić lub co najmniej utrudnić popełnianie czynów zabronionych podobnych do tych, których się dopuścili

- ▶ Aby mogły być skuteczne w dłuższej perspektywie warunkiem jest równoległe objęcie takich osób oddziaływaniami terapeutycznymi odpowiednimi ze względu na stan zdrowia
- ▶ W KK dopuszczono możliwość kumulacji środków karnych orzekanych obok kary w stosunku do tego samego sprawcy za to samo przestępstwo
- ▶ Wykonywane są po karze pozbawienia wolności, a orzekane wraz z nią

Środki karne

Postępowanie wykonawcze charakteryzuje się dużą elastycznością w zakresie reagowania na zmieniające się potrzeby skazanego i wynikające stąd konsekwencje dla porządku prawnego

- ▶ Przewidziano zatem rozwiązania uwzględniające te zmiany i dopasowujące kształt orzeczonego wcześniej środka do aktualnych wymogów ochrony społeczeństwa.
- ▶ Taką instytucją jest **art. 84 § 1 kk** który przewiduje możliwość bezwarunkowego uznania za wykonane wybranych środków karnych po upływie okresu na jaki były orzeczone i przez przynajmniej rok wykonywane - jeśli skazany przestrzegał w tym czasie porządku prawnego.
- ▶ To może stanowić dodatkowy czynnik motywacyjny dla skazanego
- ▶ Zastosowanie **art. 84 § 1 kk** świadczy o tym, że wobec skazanego zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna

Środki karne

Zgodnie z **art. 39 kk** środkami karnymi są:

- ▶ 1) Pozbawienie praw publicznych
- ▶ 2) Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej
  - ▶ 2a) Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi
  - ▶ 2b) Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu
  - ▶ 2c) Zakaz wstępu na imprezę masową
  - ▶ 2d) Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych
  - ▶ 2e) Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
- ▶ 3) Zakaz prowadzenia pojazdów
- ▶ 4) *uchylony*
- ▶ 5) *uchylony*
- ▶ 6) *uchylony*
- ▶ 7) Świadczenie pieniężne
- ▶ 8) Podanie wyroku do publicznej wiadomości

Środki karne

Do środków karnych należą również zakazy związane z wykonywaniem pracy zarobkowej. Zgodnie z art. 41 kk:

- ▶ **§1** Sąd może orzec zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.
- ▶ **§ 1a.** Sąd może orzec zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na czas określony albo dożywotnio w razie skazania na karę pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu na szkodę małoletniego. Sąd orzeka zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na czas określony albo dożywotnio w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.
- ▶ **§ 1b.** Sąd orzeka dożywotnio zakaz, o którym mowa w § 1a, w razie ponownego skazania sprawcy w warunkach określonych w tym przepisie.
- ▶ **§ 2.** Sąd może orzec zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

Środki karne stosowane w stosunku do sprawców z zaburzeniami

Środki, które mogą znaleźć potencjalnie zastosowanie wobec tej grupy:

- ▶ **art. 41 § 1a i 1b KK** Zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi
  - ➡ Orzekany fakultatywnie lub obligatoryjnie
  - ➡ Na czas określony (od roku do 15 lat) bądź dożywotnio
  - ➡ Warunkiem jego orzeczenia jest skazanie na karę pozbawienia wolności przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, a także za umyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu na szkodę małoletniego

Środki karne stosowane w stosunku do sprawców z zaburzeniami

Środki, które mogą znaleźć potencjalnie zastosowanie wobec tej grupy:

- ▶ **art. 39 pkt 2b KK** Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu
  - ➡ orzekany obligatoryjnie lub fakultatywnie
  - ➡ orzekany terminowo od roku do 10
- **Fakultatywnie** w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej
- **Obligatoryjnie** w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.
- **Może być połączony** z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a także kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego

Środki karne stosowane w stosunku do sprawców z zaburzeniami

Środki, które mogą znaleźć potencjalnie zastosowanie wobec tej grupy:

- ▶ **art. 39 pkt 2e KK** Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
  - ➡ orzekany obligatoryjnie lub fakultatywnie
  - ➡ orzekany terminowo od roku do 10
- **Fakultatywnie** w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej
- **Obligatoryjnie** w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.
- **Może być połączony** z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu

Środki karne stosowane w stosunku do sprawców z zaburzeniami

Środki, które mogą znaleźć potencjalnie zastosowanie wobec tej grupy:

- ▶ **art. 39 pkt 3 KK Zakaz prowadzenia pojazdów**
  - ➡ orzekany obligatoryjnie lub fakultatywnie
  - ➡ zakazem mogą być objęte pojazdy określonego rodzaju lub wszelkie pojazdy mechaniczne
  - ➡ orzekany jest na czas określony - od roku do 15 lat
- Wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, popełnionych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego- na okres nie krótszy niż 3 lata
- Stan nietrzeźwości / pozostawanie pod wpływem środków odurzających czy psychotropowych może być wynikiem uzależnienia od alkoholu czy innych środków odurzających

Środki karne

Aby były skuteczne w stosunku do tej kategorii sprawców:

- ▶ Powinny być wsparte oddziaływaniami leczniczymi bądź terapeutycznymi
- ▶ Ich rola w stosunku do tej grupy sprawców sprowadza się w dużej mierze do spełniania funkcji zabezpieczającej tj. uniemożliwienia lub utrudnienia popełnienia im określonego rodzaju przestępstw